

ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

УДК 372(091)(44) "18/19"

ВПЛИВ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ФР.ФРЕБЕЛЯ НА РОЗВИТОК СУСПІЛЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ФРАНЦІЇ

Клюшнікова Т.А.

Автор статті визначає особливості впливу педагогічних ідей Фр.Фребеля на розвиток суспільного дошкільного виховання у Франції (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.) та аналізує праці Ф.Клейна "Паризькі дитячі сади", А.Вуанья "Керівництво для вихователюк і матерів".

Ключові слова: Фр.Фребель, Ф.Клейн, дошкільна педагогіка, фребелівські "дари", фребелівські заняття, метод "центральної ідеї", Франція, суспільне дошкільне виховання, фребелівські курси.

Автор статті определяет особенности влияния педагогических идей Фр.Фребеля на развитие общественного дошкольного воспитания у Франции (кон. ХІХ – нач. ХХ ст.) и анализирует работу Ф.Клейна.

Ключевые слова: Фр.Фребель, Ф.Клейн, дошкольная педагогика, фребеливские "дары", фребеливские занятия, метод "центральной идеи", Франция, общественное дошкольное воспитание, фребеливские курсы.

The author of the article describes specific features of the influence of F. Froebel's pedagogical ideas on the development of public preschool education in France (the end of the ХІХ – the beginning of the ХХ cent.).

Key words: F.Froebel, F.Klein, pedagogy of kindergarten, Froebel gifts, Froebel classes, method of central idea, France, public preschool education, Froebel courses.

Др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст. для багатьох країн світу стали часом розповсюдження та впровадження у життя педагогіки дитячого саду німецького педагога Фр.Фребеля. Використання його ідей щодо організації дитячих садів, практики їх роботи та підготовки вихователів дитячих садів у кожній країні мало свої особливості, зумовлені рядом факторів. В історичному аспекті – це загальний рівень розвитку виробництва, ступінь добробуту суспільства, наявність або відсутність протягом відносно великого періоду війн та епідемій тощо. В теоретичному аспекті дошкільне виховання залежить від рівня розвитку педагогічних наук і від характеру ідеології суспільства. Культурний аспект включає рівень спеціалізації суспільства, диференціацію соціальних ролей, відкритість до нововведень. Усі ці фактори впливають на ставлення суспільства до проблем дитинства і відповідно – на практику дошкільного виховання.

На сучасному етапі реформування дошкільної освіти в Україні особливо доцільним є вивчення історичного досвіду впровадження педагогічних ідей Фр.Фребеля у теорію та практику суспільного дошкільного виховання зарубіжних країн, зокрема Франції.

Вивченням розвитку суспільного дошкільного виховання у Франції (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.) займалася фундатор національного суспільного дошкільного виховання в Україні С.Русова. Сучасними дослідниками розвитку суспільного дошкільного виховання в зарубіжних країнах є російські вчені Л.А.Парамонова, Є.Ю.Протасова.

Вивчення історико-педагогічного досвіду розвитку суспільного дошкільного виховання зарубіжних країн та творче його засвоєння вітчизняними педагогами дозволять якісно модернізувати роботу дошкільних навчальних закладів.

Метою даної публікації є з'ясування впливу педагогічних ідей Фр.Фребеля на теорію і практику суспільного дошкільного виховання у Франції кін. ХІХ – поч. ХХ ст.

Досвід роботи дитячих садів у Франції був висвітлений у праці французького дослідника Ф.Клейна "Паризькі дитячі сади" (перекладена на російську мову з передмовою С.Русової). У передмові висвітлена історія поширення дитячих садів та інших закладів з виховання дітей дошкільного віку у Франції та інших країнах світу, розкриті особливості педагогічної системи Фр.Фребеля та її вплив на французький дитячий сад.

Після Франко-пруської війни в 70-х рр. у Франції пошавилась справа народної освіти. Було створене перше Фребелівське товариство. Воно відкрило перший дитячий сад і при ньому Фребелівські курси для підготовки садівниць. “Але це було таким чужим для французького духу, що вся ця організація проіснувала недовго і зникла безслідно” [1, с. IV].

З 1886 р. у Франції з’явилися материнські школи. Вони дуже гарно прижилися на французькому ґрунті (у 1887 р. їх було вже близько шести тисяч і виховувалися в них 761692 дитини). Материнськими школами опікувалися чиновники або монастирі, що породжувало рутину і не давало розвитку творчості. На поч. XX ст. у Франції почала проявлятися громадська ініціатива у справі виховання дітей дошкільного віку, на основі якої було створено Сімейний Союз. За пропозицією секретаря Сімейного Союзу Моріса Бофретона у 1902 р. Союзом був відкритий народний дитячий сад у Парижі. Першою керівницею цього дитячого саду була пані Брандт, яка закінчила в Берліні Песталоцці-Фребелівський інститут. У 1907 р. при дитячому садку були відкриті курси з інтернатом для підготовки садівниць і гувернанток. Також Сімейним Союзом був створений заклад “Курси маленьких матерів”.

У цьому ж 1907 р. було організовано Товариство сімейного виховання, активним діячем якого стала пані Брандт. За сприяння Товариства дитячі сади значно поширилися у містах Франції. Пані Брандт була ініціатором відкриття дитячого саду в сільській місцевості.

Розпочатий у Франції рух за дитячі сади, стверджує С.Русова, ще не набув власної оригінальності, і “... ми бачимо точне впровадження ідей Фребеля, виховання, в основі якого лежить застосування центральної ідеї навчання” [1, с. VIII]. С.Русова схвально оцінює застосування “центральної ідеї” у навчально-виховному процесі дитячого саду, але зауважує, що тільки з допомогою неї не можна досягти повністю мети дошкільного виховання.

Розглянувши стан справи суспільного дошкільного виховання в Бельгії, Америці, Італії, вітчизняний педагог приходять до висновку, що “... французькі сади далеко відстали від них і більшість французьких дитячих садів не вирізняються ні оригінальністю прийомів, ні досконало продуманим планом навчання..., у цих садах панує система Фребеля...” [1, с. XVIII].

Ф.Клейн у своїй праці описує суть побудови навчально-виховного процесу у французькому дитячому саду. Робота вихователя з дітьми полягає у зовнішній природності та невимушеності всього, що відбувається. Але це лише, на перший погляд, зазначає Ф.Клейн. Насправді ж у навчально-виховному процесі “... панує справжній порядок, єдність устремлень і життєвий інтерес” [1, с. 105], які забезпечуються методом “тема місяця” (“monatsgegenstand”). Цей метод був розроблений на основі космічної філософії Фр.Фребеля племінницею німецького педагога Ганрієтою Шредер. Французькою мовою поняття “тема місяця” було позначено як “предмет концентрації”. Ф.Клейн у своїй праці запропонував іншу назву методу –

“центральною ідеєю”. Остання назва увійшла в педагогічну лексику українських фахівців із дошкільного виховання, про що свідчать праці С.Русової та Н.Лубенець.

За нашими висновками, в основі цього методу ідея Фр.Фребеля про надання дітям дошкільного віку системних знань про поняття, що вивчається. Метод “центральної ідеї” не передбачає збагачення знань дитини за рахунок повідомлення вихователем безкінечної кількості фактів. Він ґрунтується на розгляді однієї теми протягом одного або декількох тижнів, у якій виокремлено одно або декілька понять, що можуть бути визначені як теми дня. Кожне поняття розглядається у життєвих взаємозв’язках, що досягається його включенням до найрізноманітніших видів діяльності дитини на різних заняттях. Таким чином, метод “центральної ідеї” забезпечує інтеграційні процеси під час вивчення змісту навчального матеріалу.

Ф.Клейн переконливо доводить, що використання методу “центральної ідеї” є ефективним у навчально-виховній роботі з дітьми дошкільного віку тому, що “... потрібно враховувати ... її (дитини – Т.К.) нездатність зосереджуватися на одному предметі до тих пір, поки він буде для неї повністю зрозумілим. Розрізних повідомлень і короткочасного ознайомлення для цього недостатньо... Але, якщо кожне відчуття спирається на попереднє і впливає з нього, то воно залишає глибокий слід там, де, будучи поодиноким, залишилося б непоміченим” [1, с. 107].

Мета використання методу “центральної ідеї” у вихованні і навчанні дітей дошкільного і шкільного віку, за Ф.Клейном, є двоякою. Ми трактуємо її так: по-перше, дати дітям системні знання про предмети і явища навколишнього предметного й соціального світу та навчити системного підходу у пізнанні; по-друге, пізнати себе та своє призначення. Французький дослідник зазначає, що і перше, і друге не є досяжним у межах дошкільного дитинства, але готувати ґрунт для цього потрібно.

Аналізуючи приклади роботи з дітьми, які Ф.Клейн наводить у своїй праці, ми дійшли висновку, що мета застосування методу “центральної ідеї” досягається шляхом використання філософії тотожності Ф.Шелінга, яку Фр.Фребель застосував у педагогіці. Наприклад, розповідь про краплинку води, її значення для річки і впливу на навколишнє середовище, значення для дитини, людей взагалі ототожнюється зі значенням дитини в колективі дітей та людства.

Крім методу “центральної ідеї”, Ф.Клейн належну увагу приділяє фребелівським “дарам” та їх ролі у навчально-виховному процесі дитячого саду. Він звертає увагу на те, що дуже часто педагогіку дитячого саду Фр.Фребеля вбачають у застосуванні “дарів” з метою розважити дітей.

Ф.Клейн вважає, що це є неправильним. У такому розумінні фребелівської педагогіки винний сам німецький педагог, який огорнув свою систему педантизмом.

Основною заслугою Фр.Фребеля французький дослідник вважає те, що німецький педагог раніше за М.Монтессорі здогадався про те, що у пізнанні дитиною навколишнього світу важлива роль

належить тактильним відчуттям. Дотик є найбільш досконалим органом пізнання предметів за трьома вимірами, а інші органи чуттів тільки доповнюють його. Тому "... Фребель прагне розвинути, дисциплінувати цей дуже важливий орган і підкорити його розуму..." [1, с. 89]. З цією метою, на думку Ф.Клейна, німецький педагог і застосував у дидактиці дитячого саду "набір твердих тіл", які дитина може взяти до рук. З їх допомогою дитина вчиться пізнавати світ та виражати свої думки.

Основним принципом педагогічного процесу дитячого саду Ф.Клейн називає чергування, а інколи й поєднання навчальної діяльності з фізичною, особливо грою. Дидактичне значення м'яча, першого "дарунку", Ф.Клейн визначає відповідно до фребелівського визначення. Французький дослідник рекомендує вихователям для урізноманітнення ігор з м'ячем користуватися методичним посібником пані Бре "Гра та заняття для малюків" (збірка ігор і занять фребелівського дитячого саду).

Дидактична мета використання м'яча у роботі з дітьми молодшої і старшої групи різна. У молодшій групі дітей вчать використовувати м'яч у гри як предмет-замінник, для ознайомлення з кольорами, навчання дітей орієнтації у просторі. У роботі зі старшими дошкільниками м'яч слугує засобом ознайомлення з геометричними поняттями – формою (кругла), лінією (крива). Особливість методики повідомлення дітям нової інформації полягає у подачі її невеликими порціями за невеликий проміжок часу. Наприклад, для старшої групи Ф.Клейн називає чотири хвилини, за які вихователь разом з дітьми з'ясовують форму м'яча та вид лінії, якою його можна зобразити. Ці чотири хвилини французький дослідник називає "сухим уроком". Далі діти граються з м'ячем. На думку Ф.Клейна, використання одного й того ж засобу для гри та навчання робить непомітним і легким для дітей перехід від однієї діяльності до іншої.

Дослідження Ф.Клейном практики роботи французьких дитячих садів показує, що вихователі у роботі з дітьми дуже рідко використовують другий "дар" – кулю, куб, циліндр. Це він пояснює тим, що Фр.Фребель недостатньо розкриває мету використання цього "дару", що відноситься до галузі геометрії та філософії. Теорія другого "дару" часто незрозуміла навіть дорослим: "... куля і куб діаметрально протилежні, а середнім між ними, як синтез, є циліндр. Із цього слідує, що, ознайомлюючись з цими трьома твердими тілами, людина вчиться мудрості, яка також є чимось середнім між двома крайностями" [1, с. 91].

Найбільшою популярністю у навчально-виховному процесі французького дитячого саду користувалися третій і четвертий "дари". Мета їх використання, визначена Ф.Клейном, полягає у доповненні знань дітей з галузі геометрії, отриманих під час гри з м'ячем, їх ознайомлення з поняттям об'єму, площі, ліній, ребра, кута. Але найважливіша роль названих "дарів", як засобів

навчання, на думку французького дослідника, у "... задоволенні вродженої потреби дітей у будівництві..." [1, с. 92]. Далі Ф.Клейн пояснює фребелівську мету занять дітей будівництвом. На його думку, використання дітьми необробленого природного матеріалу (камінців, піску, дошок і т.д.) подовжує процес визначення мети будівництва та досягнення результату під час будівництва. "Дари" ж є геометричними тілами правильної форми, кількість яких чітко визначена. Дитині легше працювати з таким матеріалом. Вона може самостійно, без сторонньої допомоги будувати, не витрачаючи часу на пошуки матеріалу. Дослідження Ф.Клейном роботи французьких дитячих садів показало, що педагогічне керівництво занять дітей з "дарів" полягало в "... навчанні (дитини – Т.К.) виконувати дії послідовно, добиваючись найбільших результатів з найменшими змінами, тобто урізноманітнювати свої споруди, шляхом переміщення однієї або двох цеглинок у попередньо побудованій" [1, с. 92]. Французький дослідник наводить приклади будівництва дітьми "предметних форм", "навчальних форм" та "форм краси". Крім правила послідовності, вихователі спонукали дітей до виконання правила обов'язкового використання всього матеріалу "дару" під час будівництва. Фребелівські заняття розвивали увагу, виховували дисциплінованість та позитивно впливали на розвиток самостійності у вільних іграх з "дарами".

Творчим доробком вихователів французьких дитячих садів Ф.Клейн називає урізноманітнення запропонованих Фр.Фребелем споруд (потягами, аеропланами, автомобілями) та "оживлення мертвих споруд", наприклад: перший спосіб – у побудовану шафу ставлять щось на зразок посуду, у криницю вішають відро і т.д.; другий спосіб – обігравання різних історій з побудованими предметами (французький дослідник таке обігравання називає "розповіді в дії"). "Фребель зрадив би тому, що таким чином слідує і духу, і букві його методу" [1, с. 94], – пише у своїй праці Ф.Клейн.

П'ятий і шостий "дари", на думку Ф.Клейна, призначений для занять з дітьми семи років і старшими. Їх використовують для будівництва складних споруд, навчання дітей діям множення, ділення та ознайомлення з дробами.

Крім "дарів", говорить Ф.Клейн, до фребелівських занять відносять малювання, заняття мозаїкою, заняття з паличками, намистом, плетіння, складання з паперу, вирізання і ліплення, хоча німецький педагог і його послідовники не є авторами цих занять.

Отже, наш аналіз історико-педагогічних джерел засвідчує значний вплив ідей Фр.Фребеля на розвиток суспільного дошкільного виховання у Франції. Французькі педагоги та особи, що займалися організацією дитячих садів, у своїй справі орієнтувалися на концепцію дитячого саду німецького педагога. Основним у навчально-виховному процесі французького дитячого саду був метод "центральної ідеї".

Література

1. Клейн Ф. Парижские детские сады / Ф. Клейн ; перевод с фр. С. Кауфмана ; под ред. и с предисловием С. Русовой. – К. : Киевское Фребелевское общество, 1916. – 150 с.